Εγκωμίων εγκώμιον (π. Β. Σπηλιόπουλος)

Categories : ΘΕΟΛΟΓΙΑ

Date : 18 Απριλίου, 2014

Έχουμε ήδη κάνει αναφορά, σε προγενέστερο άρθρο, σε λειτουργικά λάθη και λειτουργικές καινοτομίες κατά την Μ. Εβδομάδα που αλλοιώνουν το γνήσιο λειτουργικό και εν γένει ορθόδοξο φρόνημα. Ένα από τα στοιχεία της Μ. Εβδομάδος όπου **το τυπικό παραβιάζεται, ενίοτε δε βάναυσα**, με αποτέλεσμα να χάνεται η ιεροπρέπεια της Ιεράς Ακολουθίας, η οποία ολισθαίνει και τείνει να μετατραπεί σε κοσμική σύναξη, είναι **ο Όρθρος του Μ. Σαββάτου** που τελείται συνήθως στις ενορίες το εσπέρας της Μ. Παρασκευής. Η σοβαρότερη παρατυπία έγκειται και αφορά **στην ψαλμωδία των λεγομένων εγκωμίων**.

Η παλαιά και ορθή τάξη έχει σχεδόν ολοκληρωτικά λησμονηθεί, αν και εσχάτως υπάρχουν αισιόδοξα και παρήγορα σημάδια επιστροφής ακόμη και σε ενοριακούς ναούς, με αποτέλεσμα το σημείο αυτό της Ακολουθίας να έχει υπερτιμηθεί, να έχει παραγκωνίσει τα υπόλοιπα θεόπνευστα άσματα και αναγνώσματα και να θεωρείται ως η ουσία και το «είναι» της Μ. Παρασκευής.

Πρώτη παρατυπία είναι η θέση των εγκωμίων. Η ορθή θέση των εγκωμίων είναι η αρχή του όρθρου. Αμέσως μετά το ***Θεός Κύριος*** και τα απολυτίκια ψάλλεται, όπως άλλωστε κάθε Σάββατο, ο ***Άμωμος*** (17^{ο} κάθισμα- 118^{ος} ψαλμός) **και σε κάθε στίχο του Αμώμου παρεμβάλλεται ένα από τα τροπάρια των εγκωμίων** . Άλλωστε ο ποιητής των εγκωμίων συνέταξε τόσα εγκώμια όσα και οι στίχοι του Αμώμου. **Συνηθίζεται, όμως, σήμερα να ψάλλοντα τα εγκώμια μετά από την ενάτη ωδή των κανόνων, προς το τέλος του όρθρου, και λίγο μόνο πριν την έξοδο και λιτάνευση του Επιταφίου.** Αυτό προφανώς συμβαίνει για να έχει προσέλθει το μεγαλύτερο μέρος του κόσμου.

Η μετάθεση, λοιπόν, αυτή από μόνη της ωθεί τα πράγματα **ώστε να θεωρηθούν τα εγκώμια, κακώς κάκιστα, ως το κύριο μέρος της Ακολουθίας** αλλά και να παραγκωνίζονται άλλα μέρη πολύ πιο σημαντικά και ουσιώδη. **Γιατί**

ο κόσμος να ακούσει τα εγκώμια και όχι τον κανόνα που, σύμφωνα με τον Άγιο Νικόδημο τον Αγιορείτη, είναι το πιο διδακτικό μέρος του όρθρου;

Φρονούμε μάλιστα ότι η υπερτίμηση αυτή του μέρους αυτού της ακολουθίας, συνοδευομένη από τον **στείρο συναισθηματισμό που καλλιεργείται τις ημέρες αυτές κατά μίμηση των παπικών, οφείλεται εν πολλοίς στο γεγονός ότι τα εγκώμια θεωρήθηκαν θρήνος και μοιρολόι για τον εκουσίως παθόντα Κύριο**. Ευνόητο τυγχάνει ότι **κάτι τέτοιο και δεν συνάδει με τον πανηγυρικό χαρακτήρα του Μ. Σαββάτου**, οπότε ψάλλεται ***θεός κύριος*** και όχι ***αλληλούια***, μεγάλη δοξολογία και αναστάσιμα ευλογητάρια, και πάσχει από διδακτικής και δογματικής επόψεως αφού **μεταβάλει την εις Άδου Κάθοδο και το εκεί κήρυγμα του Κυρίου σε γεγονός όχι σωτηριολογικό αλλά θλιβερό**. Στην πραγματικότητα **πρόκειται**
για τον δυτικό συναισθηματισμό που αδυνατεί να ξεπεράσει τη Μ. Παρασκευή, την οποία θεωρεί κορωνίδα των εορτών, και να φτάσει στο Πάσχα.
Ατυχώς παραθεωρείται το γεγονός της Αναστάσεως και υπερτονίζεται η Θυσία του Κυρίου η οποία όμως χωρίς την Ανάσταση, κατά τον Παύλο, μεταβάλει το κήρυγμα σε κενό ρήμα και ματαιότητα. Μιλούμε, στην πραγματικότητα, για την νοοτροπία του αποστόλου Πέτρου, ο οποίος προσπαθούσε, από υπερβάλοντα ζήλο και αγάπη για τον Χριστό, να ματαιώσει το εκούσιο Πάθος. Νοοτροπία φυσικά που καταδικάζει η Εκκλησία μας αφού ο ίδιος ο Κύριος κατεδίκασε λέγοντας „Υπαγε οπίσω μου, Σατανά Ότι ού φρονείς τα του Θεού, αλλά τα των ανθρώπων” (Μαρκ. η΄, 33).

Ας δούμε τι λέει ο **π. Δοσίθεος**, ηγούμενος της μονής Τατάρνης, στον υπομνηματισμό του στο **τυπικό του Αγίου Σάββα** που εξέδωσε η παραπάνω Ιερά Μονή:

«**Εγκώμιον=ὕμνος ἤ λόγος πανηγυρικός καί ἐπαινετικός ἐν κώμοις ἤγουν ἐν πανηγύρει, ἐν πομπή μετά**

συνοδείας. Τά πρός εὐφημίαν καί ἔπαινον ἀδόμενα ἐγκώμια μετεβλήθησαν ἐνταῦθα εἰς ἐπιτάφιον θρῆνον, καίτοι τά τυπικά οὐδόλως ὁμιλοῦσι περί θρήνου. Εἰσί δέ τά ἐγκώμια μετρίας ποιητικῆς ἀξίας μόλις μετά τόν ΙΒ΄αἰῶνα ἀναφερόμενα. Διό καί αἱ σλαυικαί Ἐκκλησίαι, αἱ ἐνωρίτερον λαβοῦσαι τάς λειτουργικάς δέλτους, ἀγνοοῦσι ταῦτα. Ποιητικῶς καί θεολογικῶς εἰσίν ὑποδεέστερα τῆς λοιπῆς ἱερᾶς ἀκολουθίας, ὄντα δέ καί τινα παράχορδα καί ἄῤῥυθμα. Ὁ ἀνώνυμος ποητής ἀγωνιᾶ ἵνα κατασκευάση ἐγκώμια κατά ἀριθμόν τῶν στίχων τοῦ Ἀμώμου (185, ἐάν δέν ἀπατῶμαι) διό καί δέν ἐπιτυγχάνετει πάντοτε τό ποθούμενον. Ἐμπεριέχουσι θρήνους καί οἰμωγάς, καταξέσεις παρειῶν καί ἀπομαδαρώσεις, σχετλιασμούς καί ἀράς,

ξένα πάντα πρός το θεολογικόν βάθος τοῦ ἐπακολουθῦντος θεσπεσίου κανόνος. Ὅμως ἐπειδή ἔχουσιν ἁπλότητα σκέψεων καί πλοῦτον συναισθηματικόν, εἰσί λίαν προσφιλῆ παρά τῶ εὐσεβοῦντι λαῶ». (σελ. 412-13 υποσημείωση 5). Καί
βέβαια ούτε εμείς ούτε ο π. Δοσίθεος υποστηρίζουμε την απάλειψη των εγκωμίων αλλά τα λόγια του π. Δοσιθέου εκφράζουν την πίστη, την θεολογία της Εκκλησίας σχετικώς με τα γεγονότα του εκουσίου Πάθους και της Ταφής του Κυρίου. Εκείνο που προτείνουμε είναι η επιστροφή στο ορθό φρόνημα και συνεπώς η μετρίαση της σημασίας που έχει αποδοθεί στα εγκώμια με ταυτόχρονο τονισμό άλλων μερών της ακολουθίας όπως ο κανόνας ή ακόμα, ευχής έργον θα ήταν, των υπέροχων Πατερικών αναγνώσεων.

Για τη θέση δε των εγκωμίων και την μετάθεσή τους στο τέλος λέει αριστουργηματικά ο άγιος ηγούμενος: **«...Τοῦτο ὅμως κατακρήμνησις ἐστιν. Ἀπό τοῦ ὕψους τοῦ κανόνος εἰς τό βάθος τῶν ἐγκωμίων»** (σελ.423 υποσημείωση 14).

Ένα
δεύτερο λάθος, μια επόμενη παρατυπία, απόρροια ασφαλώς της πρώτης, είναι ότι στους ενοριακούς Ναούς γίνεται προσπάθεια ώστε τα εγκώμια να
τα ψάλλει όλος ο λαός μαζί. Δε θα αναφερθούμε στο θέμα της **συμψαλμωδίας** γενικώς το οποίο έχουν εξαντλήσει οι άγιοι Πατέρες και οι Κανόνες της Εκκλησίας μας που απαιτούν στην εκκλησία να ψάλλουν μόνον οι κανονικοί, μάλιστα κανονικώς χειροτονημένοι, ψάλτες και από «διφθέρας» από μουσικό δηλαδή κείμενο. Θα διατυπώσουμε όμως την θέση ότι η προσπάθεια αυτή, τις ημέρες μάλιστα κατά τις οποίες οι πλείστοι για εθιμοτυπικούς και πολιτιστικούς λόγους θυμούνται να περάσουν το κατώφλι του Ναού, δεν ωφελεί κανένα. Η προσπάθεια αυτή γίνεται **εις βάρος του τυπικού, και άρα της θεολογίας**
όπως είπαμε παραπάνω, αφού μεταθέτουμε την θέση των εγκωμίων για να προλάβει ο κόσμος. Γίνεται εις βάρος της ποιμαντικής αφού άνθρωποι που δεν έχουν καμία εκκλησιαστική παιδεία ξαφνικά γίνονται ψάλτες και το καυχώνται μάλιστα. Αντί να μεταδώσουμε στους ανθρώπους αυτούς, που θα ξαναδούμε την επόμενη Μ. Εβδομάδα, το ταπεινό φρόνημα της ορθοδόξου παραδόσεως τους βαπτίζουμε αυτομάτως διδασκάλους, κήρυκες και μελωδούς. Αντί να κάνουμε μια ελάχιστη προσπάθεια να τους βοηθήσουμε να αντιληφθούν την αρρώστιά τους, του δίνουμε άλλοθι και ευκαιρία να θεωρήσουν εαυτούς όχι μόνον πιστούς και ενεργά μέλη του εκκλησιαστικού Σώματος αλλά και ανθρώπους με εκκλησιαστικό διακόνημα. Και πέρα από όλα αυτά η στάση και η προσπάθεια αυτή οδηγεί στο τρίτο λάθος που είναι **η ψαλμώδηση των εγκωμίων και η κατακρεούργηση της εκκλησιαστικής**

μας μουσικής.

Τρίτο λάθος,
λοιπόν είναι το μέλος με το οποίο αποδίδονται οι συγκεκριμένου ύμνοι. Πέρα από την χάβρα που δημιουργείται αφού οι περισσότεροι δεν γνωρίζουν το μέλος των ύμνων, πολλοί είναι παράφωνοι, απουσιάζει ο στοιχειώδης συντονισμός και η πλειοψηφία αδυνατεί ακόμα και να αναγνώσει την γλώσσα των ύμνων, υφίσταται τρομερό πρόβλημα, ακόμη κι αν ψάλλον μόνον οι ψάλτες, με την ψαλμωδία ιδιαιτέρως της τρίτης στάσεως των εγκωμίων. **Το παραδοσιακό, βυζαντινό μέλος του τρίτου ήχου έχει σχεδόν πανταχού αντικατασταθεί με κανταδίστικο μέλος γεμάτο συναισθηματισμό και θηλυπρέπεια. Η ιεροπρέπεια χάνεται και νομίζει κανείς ότι βρίσκεται σε κάποιο παράθυρο των Ιονίων Νήσων και τραγουδάει περιμένοντας την καλή**
του να προβάλλει στο παραθύρι. Η θεολογία πάει περίπατο και οι οδυρμοί, για τους οποίου έκανε λόγο ο π. Δοσίθεος, αποκτούν και το κατάλλληλο μέλος. Το σοβαρό, ρεαλιστικό, θεολογικό, ιεροπρεπές μέλος των αγίων μας δίνει τη θέση του στο μέλος του Γαϊτάνου και αντίστοιχα τα βιώματα των αγίων τη θέση τους στα βιώματα του τραγουδιστού. Ας προσπαθήσουν οι ιερείς και οι ψάλτες να μάθουν τον σωστό τρόπο ψαλμωδίας για να μην γελοιοποιείται η στιγμή και να μην μεταβάλλεται ο Ναός σε αίθουσα συναυλίας.

Ένα τέταρτο λάθος, λάθος που έχει εμποτίσει τη λειτουργική ζωή όχι μόνο της Μ. Εβδομάδος αλλά του όλου ενιαυτού, είναι η περικοπή. Σε κάθε Μητρόπολη, σε κάθε ενορία, κάθε δεσπότης και παπάς, αλλά και
κάθε εκδότης, τυπώνει, για να επιτευχθεί ο παραπάνω σκοπός της συμψαλμωδίας, ή της χάβρας επί το ορθώτερο, φυλλάδια με μερικά από τα εγκώμια**. Τα εγκώμια από 185 γίνονται ξαφνικά σαράντα ή πενήντα και τα υπόλοιπα, μαζί με πολλά άλλα μέρη των ακολουθιών, περνούν στην λήθη της ιστορίας**. Η λογική ότι είμαι ο άρχων της ακολουθίας και αυτός που κρίνει τι θα ειπωθεί, πώς θα ειπωθεί και πότε θα ειπωθεί εδραιώνεται και με αυτήν την ευκαιρία. Με μεγάλη ευκολία ο δεσπότης ή ο παπάς κάθεται στο γραφείο του και αποφασίζει τι χρειάζεται και τι δεν χρειάζεται, τι προτιμά και τι δεν τον αναπαύει. Μόνο κριτήριο το προσωπικό του βίωμα. Νοοτροπία καταστροφική για την λειτουργική μας ζωή αλλά και γενικώς για την εκκλησιαστική μας πορεία.

Ένα
πέμπτο λάθος, στο οποίο ακροθιγώς μόνον αναφερθήκαμε, είναι ότι

ψάλλουμε μεν τα εγκώμια, έστω και κουτσουρεμένα, παραλείπουμε όμως τους στίχους του *Αμώμου* επί των οποίων συντάχθηκαν. Ο ***Άμωμος***, που αναγιγνώσκεται με ελάχιστες εξαιρέσεις καθημερινά όλο τον χρόνο είτε στο μεσονυκτικό είτε στον όρθρο ως κάθισμα (Σάββατο και Κυριακή) είναι ένας από τους θεολογικώτερους και πιο ωφέλιμους ψαλμούς οπότε καλώς υποστηρίζει ο π. Δοσίθεος «***κρείττον ἐστι καταλεῖψαι τα εγκώμια ἤ τόν Ἄμωμον***» (σελ 143).

Εν κατακλείδι τα λεγόμενα εγκώμια έχουν επικρατήσει και τα περιλαμβάνουν και όλα τα τυπικά οπότε **ορθώς λέγονται αλλά ας κάνουμε μία προσπάθεια να λέγονται με τρόπο και διάθεση που θα ωφελεί και δεν θα ξεθεμελιώνει την όλη θεολογία.** Ας γίνει κατανοητό ότι δεν είναι το αρτιότερο ποιητικό και θεολογικό δημιούργημα της λειτουργικής μας ζωής και ας βρουν την πραγματική τους αξία μέσα σε αυτήν **χωρίς υπερτιμήσεις και υπερβολές**. Ας ψάλλονται ταπεινά, λιτά όμορφα από τους ιερείς και τους ψάλτες, όπως ορίζει το τυπικό, με τους στίχους του *Αμώμου* που είναι έγκλημα να απαλείφουμε και σε μέλος ιεροπρεπές και σοβαρό **που δεν θα μεταβάλει την χαρμολύπη της ακολουθίας σε ηπειρώτικο μοιρολόι ή σε συναυλία και χάβρα.** Μόνο με τον τρόπο αυτό οι πιστοί που θα προσέλθουν θα πάρουν μαζί τους κάτι λίγο από το γνήσιο λειτουργικό φρόνημα και ίσως κάτι να τους αγγίξει **πραγματικά και όχι συναισθηματικά και επιφανειακά.**

(Πηγή: egolpion.com)